

MA

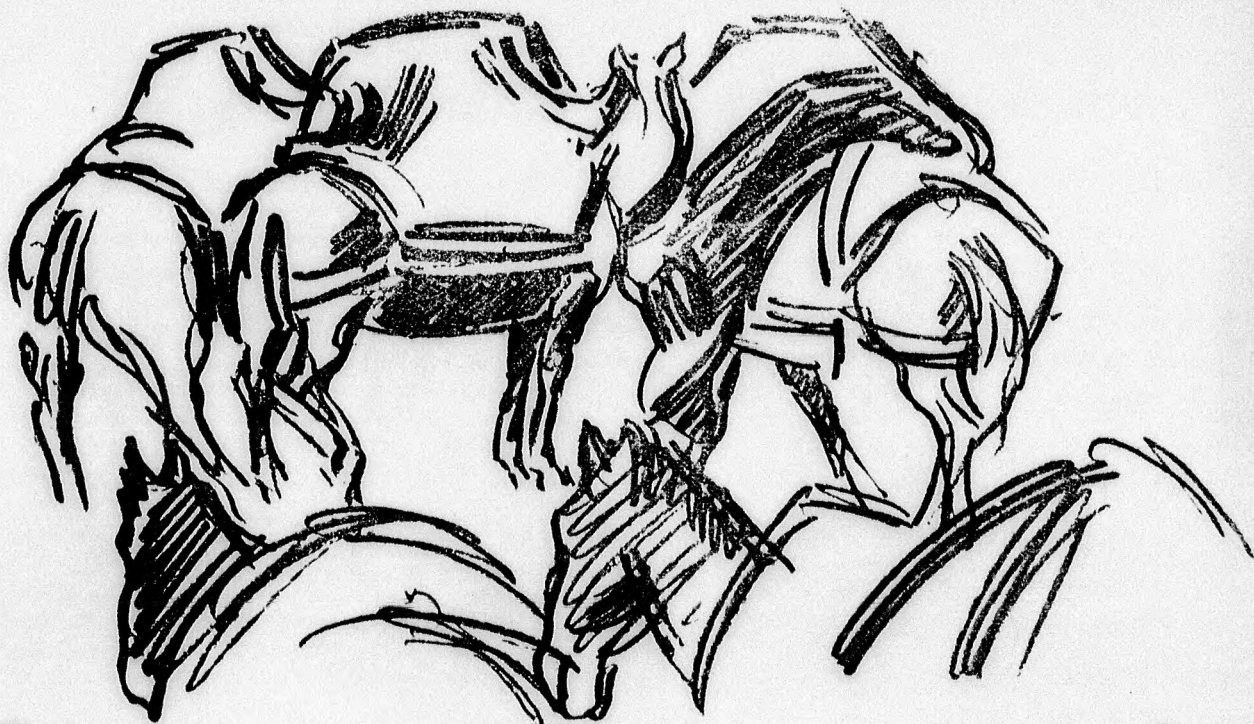
IRODALMI ÉS KÉPZŐMŰVÉSZETI FOLYÓIRAT

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, V., Visegrádi-u. 15.

Szerkeszti:
KASSÁK LAJOS

Előfizetési ár Magyarországon:
Egy évre 10 korona, fél évre 5 K.

TARTALOM: Vaszary János: Rajz. / Komját Aladár: Két vers. / Révai József: Kritika (Schöpfung Aladár könyvéhez). / Barta Sándor: Falun (vers). / Kassák Lajos: Novella. / Hajós Miklós: Crescendó (vers). / Vaszary János: Szénrajz I. / Vaszary János: Szénrajz II. / Sallai Imre: Három vers. / Sinkó Ervin: Egyéniség (Gorkij Maxim könyvéből). / Máttis Teutsch János: Eredeti linoleummetszet. / Réti Irén: Forró Párló. / Kassák Lajos: Tárlatok. / Mácza János: Színházak. Beküldött könyvek. Propaganda.



II

Vaszary János: Rajz

9

ÁRA: 70 FILLÉR

17. VII. 15.

EGYSZERŰ SZAVAK EGY HALÁLRAITÉLTHEZ

Ember-merőség!
Legszebb értelem!
Ormán a nincsek:
Pihentre csordúlt kétségbeesés!
Nemismert testvér-pólusok között
Kötő delejt!
S egyetlen egy!
Egyetlen egyetlen egy! —
Tetésre hulló tetemek alól
Neszedd a szónkat:
Betelt a mérték!!
Minden veszendő!
Dögölni kell!
Hát tevően dögöljünk!
Az anyag roppant körforgó ivén,
Akartalan,
Gyors pontot vált a testünk!
De vérbe-mossuk elébb az aszályt!!

A MOZGÁS

Forgott szabállyal.
(Kergülni fogta az alvadó tömeg)
De hánytorgott.
De fölfelé akart, a kérgen át.
A volt szabadját áradón kereste.
S egyszer kitért!
Dombokba marjúlt.
A pőreségre hegyeket zihált.
Füvet gyökintett.
Fába sudarúlt.
Koponya-boltba hajtotta magát!
Minden levőt előre fölszakadt!
Mozgás!
Milyenség!
Szünetlen árzás: széltől a szélíg!
Messzék között,
Csattantó ős atyafiság!
Lent s fönt éles lelkenedő öröm!
Jó anarchia!

Komját Aladár

KRITIKA

(SCHÖPFLIN ALADÁR KÖNYVÉHEZ. KRITIKAI
TANULMÁNYOK. A NYUGAT KIADÁSA 1917.

A Nyugatot úgy emlegették és emlegetik most is, mint az elvek nélkül való szépek, a megkörvonalazott és tudatossa körülalazott esztetika nélküli szépek a „mindent szóhozjuttató” organumát. És Schöpflin ennek az objektív vallásnak, ennek a toleráns esztetikának, ennek az esztetikátlan esztetikának az esztetikusa.

Lehetne még egy és mást elmondani erről a toleranciáról, taián meg is gyanusíthatnám hogy felemás és furcsa és nemmélto: hiszen a mai és *valamitcsindló* művésznek éppen az a maisága, hogy tudatos és körvonalas — pontos mértani szerkesztésekkel jött rá a művészetére és a művészetére nem „istenadta” meg „magának daloló” és nem „vadvirág”, hanem cizelláló, megszertergályozó, nagyobbra tágitó, önmagát ismerő, tudatos — mesterember. Konstruktor. Építő. De tanult építeni.

Schöpflin Aladár ebbe a szemszögletbe állítva se nem kritikus, se nem esztetikus, hanem valami egészen mai intellektualis típus.

A kritikus — harcos: nem objektív, sőt semmi esetre se az, a „szépet” előre megszabott formákra rámericskélő. Nem megállapító: regisztráló. És nem is esztetikus: analízáló, skatulyázó, minden új és vehemensül bő ruhadarabot régi modellekre húzó.

Schöpflin: az olvasó nagyon előrefelejtett típusa: Mindent megért és mindent értékel. Ösztönösen itéli régi és zavartalan fogalmait vannak mindenféle rozsdás szépségekről, ezenkívül — amit a ma hoz magával — apró és bizsergő, de megintcsak ösztönös rásejítései vannak. Okos és sokat beszédelt ember, a szeme tehát analitikussá romlott. Toleráns kritikus, inkább irodalomtörténész.

Milyen ellentét és mennyi követelőző vagy-vagyonkat türelmetlenit az agyunkba. Toleráns és kritikus. Megbocsátó, megértő és aztán és ezenkívül olyan, aki nyomokat vág és utakat mutat, erretol és arratol, azt mondja: így kell meg így kell.

Azt mondja: kell, és nem azt hogy: van. Kell, vagy kellene, vagy jólenne — és nem azt hogy van, így és így, ez szép meg az szép.

Agresszív írást kívánunk ma mindenfelől, agresszív és nem „pihentető”. Az irodalomról azt akarjuk „hogy a nemzetközi életbe kapcsolódjék”, ne exkluzív legyen, és ne mindenféle olcsó jóllakott érzéseket fölidéző. hanem résztvevő, és valamire bármire — rámutató, és izgató is. Az irodalom ne legyen objektív — csak az ne legyen — és a kritika, ami mégiscsak másodlagos — szintén ne legyen és istenments a Taineféle ideáltól.

Nem kell elérkezni a getsemani Parnasszusra, ahol laposra és egyforma laposra értékelődik minden. Nem kell objektivitásra törekedni, és a vigyorgó székesznek vállveregtető, jó-jó-tudom gesztusát sem kell a „célok” közé leltározni. Ember az ember és a tudatos vakság és a tudatos elfogultság van olyan evolúciós magasság, mint a dolgok relativitásának bármiféle belátása.

Az irodalom legyen állástfoglaló és a kritika legyen harcossal.

Schöpfung Aladár minden csak nem harcossal valaki. A Nyugatba és a Nyugatra kapcsolódik az egész működése, abba a Nyugatba amely egy soha nem felejthető akarással lendült új szép felé és akkor, amikor konok, kopasz és harapós, dolmányos és magukba szerelmesedett bajszos magyarok strázsáltak mindenféle másféle és valamire lehetőséget.

Hogy kellett volna akkor valaki, nagyon harcossal, nagyon harapós, nagyon nagyon kicsinyes és visszavágó, kérdéssel válaszoló, alattomos, akármilyen valaki — aki kritikus. Valahogyan menni kellett volna és ha kellett volna ráfogni a fehérre hogy piros, mint Gyulai tette.

A Nyugat felé ordították, hogy nem vagytok magyarok meg hol a nemzeti és népies — vagy népies — nemzeti, hol itt a faji karakter és hol itt a karakter egyáltalán: hol van itt irodalom: aminek az a hivatása hogy: „a magyar nemzeti karaktert európai színvonalon bemutassa”. És ekkor egészen a „hát én nem vagyok magyar”, jobbsorsra érdemes agresszivitásától a regisztráló analíziséig a Nyugat egész kritikai tevékenysége annak a biztosítására satnyult, hogy deigen, deigen ő magyar és faji: szóval ez a nagyszerűnek induló európaivá lendülés egész lokális zenévé tört tíz év alatt. És ott volt Schöpfung is, a csoport legtöbbször tartott kritikusa és az egész hangos életrekényszerülésnek ő is csak magyar, és törzsgyökeres voltát bizonyította. Ahelyett hogy azt mondta volna: hát persze, hogy nem vagyunk tősgyökeresek, és nem is akarunk azok lenni, mert elég ha a szavunk magyar.

De nem. Mind egy hangon bizonykodott — Ady-tól kezdve — és nem látta se Schöpfung, se senki, hogy nálunk minden, minden, minden nagyon nagyot ez a kétségbeesett, melletverő, középkori fajságba ölelkezés fullaszt porba.

És ez az egyik szempontja s ebben az agresszivitásban, s így kritikus fajsúlyában okvetlenül a fölötté álló Gyulaiba kapcsolódik. „Megkeresése az irodalom gyökereinek a társadalomban”, ezt el lehet fogadni kritikai programnak, bár eléggé terméketlen ez is, de Schöpfung „társadalmát” — internationalé, orosz forradalom, anarchizmus, szocialdemokracia, az összes és nem darabokba vagdalt emberiség: társadalom — aztán az övé: mintha csak Gyulai Aranyemlékbeszédét hallanánk: magyar falú, magyar középiskola, magyar típusok, magyar városi élet fejlődése, és csupa ilyen faji gyökerek után való türelmes vájkálás. Sehol valami nagy és egybefogó konkrétummá általánosítás, az összes irodalmak materiális egybeszervesedésének a fölismerése. És megaminek van is mifelénk valami nagyvonalu jelentősége, azt is leszűrheti lokálissá. Adyban a magyar kismemesnek a differenciált és neuraszténias nyugattal átfőzött típusát látja, és nem a legelsőt minálunk, aki néha és itt-ott, de mégis: szintetikus atmoszférában él, bár ez az atmoszféra metafizikus önála.

Ez a — és talán önkénytelen — fajiságoncsüngés az egyik fővonása az írásainak. A másik: „az írói egyéniség és műve között fennállt kapcsolat felkutatására való törekvés. Mert teljesen harmadrendű dolog valamely irodalmi mű hibáinak vagy jelességeinek fejtegetése amögött a kérdés mögött: milyen fajsúlyú és milyen lelki berendezésű egyéniség keres a műben nyilvánulási formát s miképpen találja meg.”

Régi nóta. Ez a hit egyetemes hibája volt mindenféle eddig élő irodalomtörténetnek és irodalomtörténeti s esztétikai beállításnak. Ma már kell annyira materialistának lenni, hogy belássuk: nem az önmagában elhatárolt valaki, a természettani ember, sőt homo, egymagában — csinálja meg az összes kulturális és történelmi lökéseket. Most nem azt mondom, hogy az egyén semmiképpen se befolyásolja az evolúciót — befolyásolja, de nem a materiális én, a konkrét, önmagamba visszatérő, világközpont én: hanem az ennek a valamibe szublimálása: az ennek a munkája. Nem az egyéniség, az író, a személy: hanem amit megcsinált. És ez tulajdonképpen nem is materializmus, de nagyon meghaladott Schöpfung fölfevése. Már szinte pöz önmagának ez a nagyon-nagyra értékelése.

Mert talán mégsem vagyunk mi önmagunkban, egyekre különülve fontosak — sokkal inkább maszszakba épülve. És akármilyen személlyel összenőtt és „lélekbölszakadt” az írásmű, mégis a mű mint mű érdekel és nem az, aki megcsinálta, mint magánügyet, amirehöz semmi közöm. És különben is, még a „művekben” is mindinkább hátrább kellene szorulni az írónak, és mindenhol: még a legszemélyesebb lírában is: jéghideg tűző és egészen magamon-kivülálló és tömegbe kapcsolódó líra legyen.

Tömegbe. Vagyis valami személytelenbe. És nemcsak a lírában, személytelenné kell építeni a regényt és drámát is, és minden írást: a kritikát is. Szóval ha már személyről, egyről írunk — akkor ne az egynek, az írónak az arcát keressük, hanem azt, hogy amit megcsinált, belekapcsolódik-e az életkomplexumba és mennyire és hogyan. Schöpfung módszere ugyanaz a nacionalis gyökérkeresés, amiről szó volt az előbb, és különösen ha a nemzetet vagy fajt, mint a nagy, napkörülforgó komplexumnak — amire még csak az internationalis jelzöt se lehet használni, annyira megseközelítő — az egyénét gondoljuk el.

De — és ez a fontosabb — még személyekről se kölljön kritika. Gyökeresen személyteleníteni kell mindent, és meg köll próbálni úgy nekem az irodalmat, mint tömegnyilvánulást, mint az egész nagy-nagy emberiségnek — és a nagynagy naturának a formábarobbanását.

Az egyén lehet fontos az irodalomban, de a fontossága megindító, és a kritikát ne a megindító, hanem a megindulás érdekelje. Azaz: a jövő kritikájának inkább az legyen a feladata, hogy az írás tömegjelenségeit boncolja. A kritika is személytelen legyen, és a kritikusnak és különösen az esztétikusnak az egyes irodalmi megnyilvánulásokat, vagy mondjuk irányokat nem nagyon szabadna egyénekhez kapcsolni. Jelenségek és effektusok vannak az életben és kíváltk az irodalomban, ami a kondenzált élet. Ehhez a személytelen kritikához Schöpfung egyetlen írásában sem tudott fölemelkedni.

Nála az irodalom egyes emberek szeszessziója. Módszere megfelel a szempontjainak. Regisztráló kritikus, és szárazon regisztráló. Hiszen a megállapításokban és újravisszaadásokban is lehet előremutatás és izgatás — bármire. Az írás vagy megállapító vagy analízáló, és mindegyiket át lehet futteni valami alanyival — ami persze még nem szubjektivitás. A kritika is lehet élettelen és regisztráló, és lehet analízise is

csak megállapító analízis: nem fotográfia, de Röntgenkép. És lehet izgató analízis.

Schöpflin regisztrál és csak nagynéha mélyül a megállapító analízisig, szóval ez az elmélyülése is függvemaradás. Az analízise terméketlen: ami megint az előbbiekből következik: nem a műbe mélyül, hanem amellé és még így se egészen. Ez szép — mondja — de hogy miért szép és hogy miért kell és lehet így és csak így és sehogyan másképen, ezzel adósmarad. Az összes írásai ilyen adósmaradások és ha letesszük a könyvét, az marad az érzésünk, hogy ezek a száraz és Gyulai zengésű, és néha erőltetetten: bántóan intelligens, mindig gyáva, kicsit akadémikus ízű írások mind — csak levezetések, amik után valamit várunk, valami erőset és idegesen lendülőt, még logikátlanul is.

De úgy érezzük, ezt már nem Schöpflin Aladár fogja megcsinálni.

Révai József

FALUN

Lógós inakkal a két foltos bárgyu,
s a neki-nekidöccenő szénakazon,
széthányt lábakkal,
füstöt göndörít a gazda.
S neki-nekiindul a kősár ráncosán,
s neki-nekiroppan,
s felszökken a henye pocsolgyákból: lity-loty.
De csak emeli csuklósan az araszos ostort:
jobbra-balra,
balról-jobbra.

S már a kazal is csurgatja az esőt,
s az orra ráncából is kicsordul,
s ringó derékkal rothadnak a felborzolt buzaszörmék.
(Az ákom-bákom házikók nyilóiból pedig,
sirásra takarnak a felkapott rongyok)
jobbra-balra,
balról-jobbra.

Pattog, hujjog Tót András szekere;
de csak báránycákat göndörít a térdig — pipából,
de csak szétdobja csizmáit a ganéjon.
Jobbra-balra,
Balról-jobbra.

Olmosat nyújtózik a sorompó,
s tűzszemmel kigyózik a dübörgés.
Jobbra-balra.
Azután huzalosodik az ökrök lógósa,
s a föld visszacibálja sarát a küllőkről.
Jobbra-balra.
Világosodik!

Az égen vörösre vetkőzik a kócos ugrifüles
s ezüstsörét szóró borotváit, köszörüli
■ borpincék gerincén.

Barta Sándor

NOVELLA

Hirtelen jókedvvel kifeszengett az utcára. Falazott a kemencés hőség. Egy kálvinista torony hegyén csurgóra állt a sugárzó tányér, habos páratömbök vándoroltak fekete kéménydekorációk között.

Fütyült, pedig nem akart fütyülni: fütyögött. Sovány, viaszos tenyereiben még benne volt a lefójtott test hidege, ujjaiha belecsomósodott a végtelen szorítás, de az eszét már felbokrozták a bemagoit tétélek. Érezte: végre kezdetén az utnak.

Valaki rávigyorgott. Mintha fejbe kölintották volna. Reflex mozdulattal a kalapjához nyúlt s egy sárga ruhás lány hozzá surlódott melles puhaságával.

— Pardón!

Meghókölt.

— Szivecském . . . a . . . a — dadogta s még vidámban nekiruccant. A sárga foltot előtte villogtatta a nap. Valami akaratlan erő összerántotta a bőrét. Miért? Visszagondolt s csücsörített szájából most tühegységgel szűrt ki a fütyt. A tagjai csuklósodtak. Panaszoló sikitás. Megint. És innen is, onnan is . . . De makacskodott. Fölríadt emlékeit vaspántos erővel szoritotta vissza az akarat. A mély, zöld vizekből kitüzesedtek a szemei:

— Nem!

Gondolkodni se akart. Vékonyka karónyi lábai fürge nyújtózással rugtattak vele a tegnapijaiból.

S egy egész hét gulásodott valahol az idegeiben. Az este, mikor a vetetlen ágyon hevert. A szomszéd tűzfala vörösödött be hozzá. És a lábai szétvödtek. És a folsajdult vágja.

Asszony! Ordító éhség új élet izek után. S fölrajzó gondolatait ingerlőn magára cifrázta az eddig elérhetetlen.

Szobagazdája kártyapartira marasztalta.

— Egy barátom érkezik vidékről.

És kilopta magát a hűmmögő emberke elől. Az ajtóból még visszazökkent belőle:

— Pénzt hoz.

Előbbre és előbbre morzsolták az utcák. Egész odáig. Kitervelt, sikeres mozdulatok készülődtek az inában. És senki sem ágált a csöndben. Lesett és a fejét lámpásan az ablakba tőlte.

Aztán egy halálos sikolytás.

Aztán csak csönd, csönd, csönd. És sötét. S ezt mintha örökre magára szakította volna tömött zsebeivel. Szomjas volt, egy zenés kávéházba botlott, a fények vakitón rázuhogtak és sunyi tetszelgéssel a sarokba ült. Rendelt, nagyot akart inni s a nyelve most, nem tudta miért, visszaöblítette az italt. Erőlködött, a valceres muzsika dagasztotta a fejét s a viharászó kaoszából megint kihasadt a kiáltás. A szesz zölden párolgott. S a kiáltás, mintha valami öblös veremből kényszerítette volna föl magát, hosszú, vergődő melódiával sirdogált. Megriadt, már a tulajdon bőre alól érezte ki a panaszkodó hangot.

A gyomra égett és leolmozott torkával tovább menekült.

Otthon nem mert lámpát gyújtani s másnap délig heverészett háttal a napnak. Aztán maganyugtatgatón

a könyvek közé bujt. Felejteni. S a második napon már érezni tudta, hogy a mákszemnyi betűk hogyan fejtik, kaparják le róla gyászos tegnapiat. Torkából lassan kiolvadt a dugó és nagyokat evett, ivott a filozófusok barátságához.

Zamatos hazugságokat beszélt a gazdája fülébe.

— A barátom pénzt hozott magával s most együtt fogunk kereskedni.

— Egyszer csak mindenkire rámosolyog a szerencse!

A pénz — mondta tüzesen és ravasz hungorgással — Izé... és megnyílik előttünk minden kapu.

De a szíve rosszórán ugrált és a kezeit nem merte fölemelni az asztal alól.

A véngyerek fehér szakállas sóváran visszamosolygott.

— A pénz... bizony...

S az egyik éjjel valami nesz ijedten fölpszikálta A székre dobott kabátjánál ott babrált az öreg Szakálla prófétásan világított a sötétben.

Pérez csendült.

Csönd maradt.

Aztán megint.

S a fehér szakáll körülbelül a szoba magasság-felében kiúszott az ajtón.

— Pénz után most jön az asszony — nevetgelte a reggelinél az öregnek, nézte a szakállát és rávagdostott a guyyjával. Meglopott éjszakája minden gyávaságát magával vitte. Lassan szokó kedvét most egyszerre megnyergelte a láz. Fölzajlott vére megmutogatta fogait és oktan nevetése kakasosan belármázta a házat.

Néha még ujjaiába állt a fojtogatás görcse.

A plafondig dobálta az aranyait.

Néha még szemébe ugrott az ékszerész kék profilja.

Éhes karjaival a meleg asszonyok felé nyalábolt

És füttyörészve kipeckeskedett a szobából. Az utca közepére. A nap szédítő tüzekkel locsolkodott s a kávéházak előtt erdőbe álltak a vén papirpálmák.

A sárga folt elvitorlázott a szeméből, valami csömörös kívánczóság maradt utána minden porcikájában. Szükülön tovább baktatott. Lehervadt arcán rángtak az izmok s ahova a tekintetét vetette, kivirágoztak a fantáziájába tolakodottak.

Meglődült váratlanul.

Benézett a kirakatokba és a karsu kitömött harisnyákon fölzaladt a szeme s egy pillanatra az egész ember elveszett a vágyakozásban. Utemesen énekelni kezdett:

„Aki a babáját igazán szereti“ . . .

Az emberek utána fordultak. Rámosolyogtak. Örömmösen visszakacsintott. Nagy, sehova se tartozandósággal kószált a tornyos házak alatt. És mégis mindenben benne érezte a magját.

„Akár milyen jeges eső esik

Mégis fölkeresi.“

A szavak tüskebolyosan fordultak ki a száján, de az értelmük puhán szétömlött benne és robbanásig megforralta.

Ezren mentek el mellette és ezren vigyázatlanul hozzáütődtek. Széttolta a könyökeit, aggatta a fodrozó tömeget, de sehogy sem tudta kivadászni közülről magát. Pedig hát minden csak azért történt, Az asszonyért. Akit ő kövéren és begyes lejtéssel kívánt meg egyszer a nyomoruságának. És azóta mindig.

Azóta mindig vizsláknak a szemei és riadoznak az idegei. Meg dühös is azóta mindenkire. Meg a gyilkolni ereje, Meg a mostani határtalan jókedve . . . Ha most jönne. A fejében már romantikus gesztusokkal zajlott a játék. Ott bent, bent valahol búbos haja alatt testeken ivelődtek a karjai, csücsörített a szája és a pirinyó sejtek között ő maga az egész nyurga ember vonaglott a hatalmas nőstény-törzsek körül.

Az éj már vakvörösen izzott nyugaton.

S az utca mozgó torkából most fölterebélyesedett az asszony. Fekete selymet hordott nagy ringó-tömbökön és a szemében benne kuporgott, akit eltemetett, mint valami hináros mocsarakban.

Az ember tátogott. Csikósan feléje lendült. Szendvőn tüzes pont volt a keveredő tömegben. Egészen az asszony sarkához kötődött bukácsolt. Előbbre . . . Előbbre. Bizsergett. Fűszeres, buja illatok kábitották s elpirult száján vásottan kitáncoltatta a nyálát.

— Szivecském . . . Várj . . . Szivecském . . .

Asarkon másik utcába kanyarítódott. Aztán megálltak. Az asszony egy gyerektől levelet küldött föl a harmadik emeletre. Tisztán hallotta a címet, tüskésen belenyilat. Tartotta magát a támadó rohamtól és alázatosan utána csúszott a fekete monstrumnak.

Nagy sajtó vágyban kólikázott. A gyereksége, minden öröme és a mostani pénzessége. És estére meglesz ő is. Előre ugrott és bele mosolygott mendencés ölébe. Ehségével végig tapogatta a hátát. És megint ide-oda, ugrabugrált, mint valami beketrecezett farkas.

Néha szeles párok jöttek csömökben, szétvágták őket.

Az utcán tarajoskodott az alkonyati korzó. Bóbitás hupikék, dámák, terjengő illatfátyolokban. Gyerekek ragyogó főkfejekkel. Néha egy selymes fajtutya nikkelláncon és ordító rikkancsok mákos papirlepedőkkel. A közepre mesterkedett köfutókon lovak, dombos szőgyű, karsu paripák, legendásan és utánuk a ringó hárkakocsik, megint asszonyokkal nevetősen és kivillogó nyakkal, ami eszelősen elbámultatta. Ájulással visszaferdült. A fekete egyetlen uralta, aki pedig észre sem vette rábolondult kölöncét.

Tudatos számitással mérte az utját.

Egy virágárusnál krizantériumot tűzetett a mellére.

Most először ő is a tekintéig bátorzkodott.

Vörös szegfűcsokrot vett és hivalkodón fizetett.

Találkozott a pillantásuk. A másik zavarosan átnézett rajta s neki hangos nevetésbe csattant az öröme.

Az asszony a folyó felé indult, haza, túl a csön-des másik partra.

Utána. S ahol tehette macskásan dörgölődött. Már biztos volt célhoz érésében. Megmutatta gazdagságát. Milyen jó, hogy a pénznek nincs szaga. Pedig, akié volt. Nyöszörgetőn agyára ködlöttek a temetők. Annak már biztosan förtelmes lehet a szaga. Gyerekkori borzongásai álltak vissza a tagjaiba. Játszani szoktak az öreg temetőben. Barlangosdít. Mély, bujtató várakat túrtak a sárga földbe s ha csontra bukkantak kurucos tárogatókat próbálgattak a meszes lábszárakból. Soha nem sikerült. Persze, mert azok a pudvás ócskaságok már játékszernek se voltak jók. Ezt már akkor tudta s ezért most szikrája sincs benne a szellemektől félsnek. A halottak egyszerűen nincsenek többé — csak ő. Egészen az árnyékába lapult.

— Asszonyom.

Nem kapott választ. Autó pöfögött le a hidról, a sárga tülök pehelyként elfujta a hangját. De nem nyugodott. Szögletes fejét meggyújtotta a vér, szinte érintkezően közelre toppant. Nevetésre húzta a száját.

És most. Merevre fagytak az arcizmai. A hang benne szakadt. A szive megállt, mint a halottnak, csak a szemei lobbantak föl zavart, kénes tüzekkel.

A hid előtti köröndön ott volt a rendőr, akitől egy hét óta ölte az örült rettegés. Ott volt, tisztán látta, a csupasz köveken táncoltatta a lovát, fényes sarkantyui véresre hasogatták az állat vékonyát.

Hirtelen reműlettel fölvonított.

A sétalók kíváncsian köré csapódtak.

— Nem! Én nem az vagyok!!

Mint a szükölő kutya vakogott. Senki nem értette meg. De ő látta a nyeregbe czövekesedett embert. Látta, amint a hádog sisakja beszúr a felhőkbe és a kardja megveri a földet.

A ló habos tajtékat fröcskölt megzabolázott pófájából. Lábai kopogósan táncoltak. Barlangos orlikai-ból gomolyagokban trombitáltak a gőzök.

A rendőr kirántotta a kardját.

És ő nem bírta tovább a körülgűröző tömegben, Az emeleti ablakból valaki zsebkendőt lobogtatott. Az árulás. Levetett fejével az asszony szoknyája felé menekedett. Mintha elrejtetni akarná magát egy hatalmas fekete sátor alá.

Szédülön visszadobódott.

— Ne hagyj el!... Hiszen csak érted...

— Segítségg!!

— Mindent csak érted tettem!

Ujra visszalökődött, mintha valami makacs gumifalnak ugrott volna neki. Az ájuló asszonyt most valaki fölfogta előle. És látta lecsapó szemeivel a közeledő rendőrt. A ló már nem volt alatta, gyalog baktatott s jobb karjára fűzött a megfojtott ékszerest is magával cipelte.

És egyszerre a hátán érezte a szörnyű hatalom terhét. A rendőr unottan kérdezősködött a magasból s ő úgy halotta, hogy láncokat csörget a füle mögött. El szeretett volna illani. De nem bírta fölszakítani a lábai gyökereit.

A tömeg zümmögéséből kihangzott az asszony átkosan panaszkodó hangja.

Ez veszettül felrugatta. Átvágta magát a bámész emberfalon. Nekiiramodott. Görcsös akarattal a boltozatos hid felé. Mázsás terhek sulyosodtak a gerincén. S ő most úgy hörgött, mint az előbb-táncos ló és a száján is kihabzott a tajték. A melle zihált, tompora fájón összeriszált.

A kongó padlón rohant előbbre.

Biztos irányban a forgós könyöklőhöz.

Arcához egész közel érezte a másik bajszos pársz-arcát. S hiába kapkodta a fejét az öblös szájáig mindig a fülebe talált az ordításával.

Szenvedtető kényszerrel fölgyerített. Csontos ök-leivel teljes erejéből hátra vágott. És megint.

Senkit se talált.

Csak az utána lódult tömeg. basszusa röhögött föl kórusban.

Izzasztó terhe kásásan a hátára lapult és segítséget hívón megint felordított.

A célba volt. Még egy lépés. Kéjesen visszaordította:

— Most téged is!!

Aztán mint egy halálosra terhelt ló elmozdult csikorgó bordákkal átsuklott a korláton.

A tömeg kíváncsi torlódással fölágaskodott.

A loccsanó víz ragyogással egész az arcukig fröccsent.

A rendőr nyugalma-bántottan káromkodott. Aztán unottan a sipjába fujt.

Kezek és lábak lázas izgalommal kavarogtak.

A feketeruhás asszony már a hid másik végén ringatta tagjait.

És egy süldő diák száraz torokkal utána dobta a szemeit, hogy soha többé vissza ne találjanak az ő izzófehér tisztaságába.

Kassák Lajos

CRESCENDO

Üdv!

Kerekék és füstbűz közt felpávaskodó Szörny!

Üdv!

Iszonyú zúgásmorgáscsikordulás

Utad testőrei

És nászzenéd belefagy a hőbe.

Professzori ösvényeken átgarabonciásodó Energia!

Hengeres vállidat felsajtolod a Fényig

És bicsaklásig tiprod

A Szent Természetet!

Agyonvágós öklödet

Neki morzsolod a Földnek,

Erek vezetékén

Testszakadtáig

Csak rajta!

Vaspántos bőrödet dagaszd neki a Térnek!

Túzlázban átítasodó posvány húsodat

Öntsd rőt, rideg márványba

És forró verejtéked jéggé faggyon!

Az örök elaléltig

Kötélinakkal

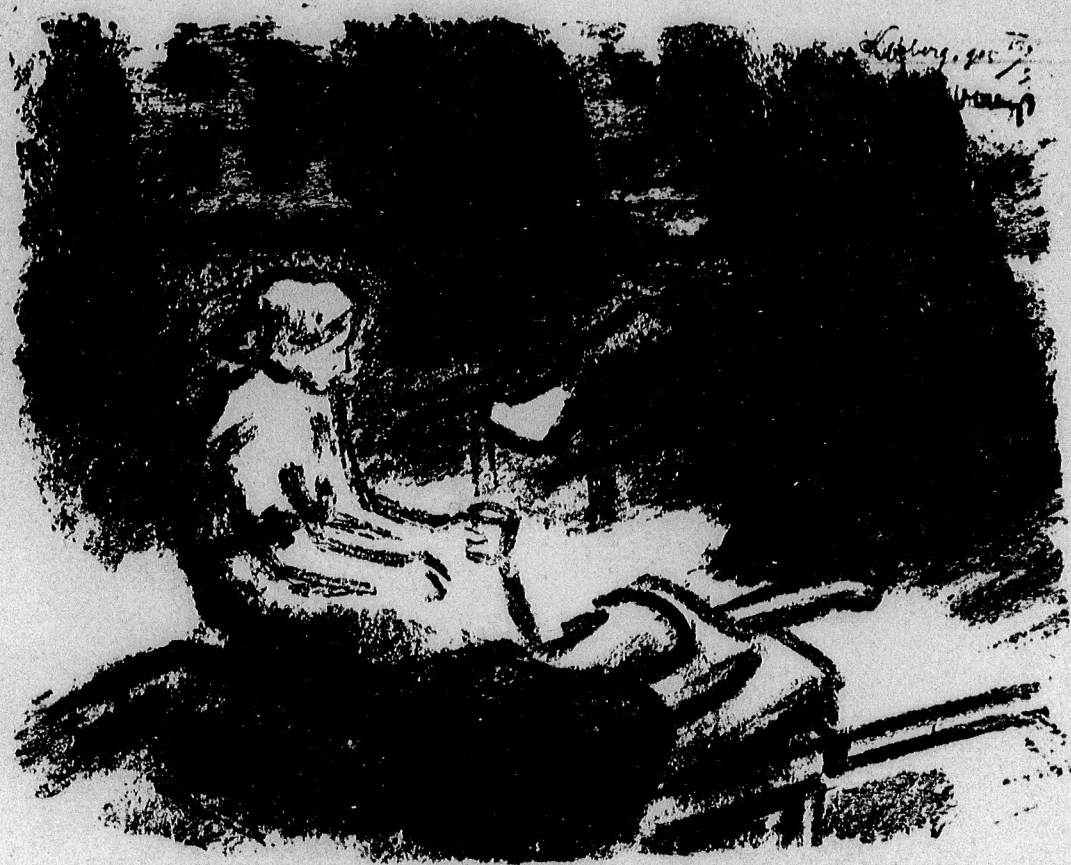
Rúgd föl a Vágyat!

A cél szivárványa, a mozaik Ég

Csalja aikossra, teremtsre

Dudoros koponyádat!

Hajós Miklós



Vaszary János: Szénrajz

AMERICAN
LIBRARY
1876

AMERICAN
LIBRARY
1876

Vaszary János : Szénrajz



Vaszary János : Szénrajz



MÁJUSI ÉNEK MA

Vasmarku forgók a földre paskoltak
és óh, koraszülött Májust ellett Április megroskadt szive.
Kipattant az áldottméhü élet.

De vérmes palánták arcán a mosolyok mégis dermedtre
torzulnak

s végtelen semmibe sülyedtek most is:

öröme-termett édes-fiai gránátverte, kopasz mezőknek,
ahol épp most pukkasztott halálba Embert egy visitó vas.
Alföld párjanemlátott, éhes kanászát.

Mocskos etetőjét a rohanó gőzparipának, mikor verej-
tékezve növeszti szárnyát a száguldó masinának.
A te bamba négerpofádat, embere Afrika embernem-
járta rengetegének.

És ó, téged is: beeseitarcu, sovány szegényasszony a
homályos kapualjban, apátlan, éhes porontyoddal.

Zokogjátok bárgyszép szemetek szuronyom hegyére,
Hisz:

Arcotokon a mosolyok mégis dermedtre torzulnak
Hiába pattant ki Tavasz jajoktól viselős, koravén
szive.

Halálszagu májusi muskátlit lenget a tavaszi szél . . .

Muskátlit lenget a tavaszi szél . . .
A májusi szél . . .

Azért:

bolond vér kergül a bolondabb erekbe.
Csókosabb ölelésre fenekekednek a bizsergő karok.
Ujjongva kiabál örömet a száj.

Tavaszi harsány, trillás zengése zeng vissza rajtam is
s keshedt mellemre szoritanálak
mindőtöket:

csókra, öröme termett édesfiai gránátverte,
kopasz mezőknek.

OH ÉLNI, ÉLNI . . .

Apró csip-csupságok
hányták a táncuk

s gombostüfejre tőpörödött
a Minden:

(oh Élet!)

a minden „nagy“ örömeök
kis nagyravágyások
ujságok büze
háboru:

pipiskelő játék drága fejekkel.

S örültvilágosra egyszerűsödött
a Minden:

(oh élni!)

Teltképü asszonyok himes vágyódásai
most gyurtak
bolond vihancokat.

Bolondját járta:

plakátok színes lármája
utca
meg némely szobák dohos petyhüdtje
most

(S ott:

fübeharap az istenadta
adta veszejtette)

és az én szétpattanó fejem,
meg az egyik karom,
amelyik tegnapig messzefeszült
és hegyeket döntött
tul az óperenciákon.

ESŐ UTÁN MEGSZÓLAL A FÖLD

Hallom,
Sercegő növéssel
Hogyan röppennek világgá
Sarjadó füvek.
Bőségtől áradva
Mint veti szét
Lázás pórúsait
A föld.

Hallom,
Dühös morajjal
Mint nyög.

Reszket
A várakozástól,
Verejtékez
S égő láva fölött vergődik
Rengeteg teste.

Izzik a horizont,
Sugárzó kévét áraszt
És majd szétpattan
És majd szerterőpíti
Duzzadó erei
Biborosságát.

De terhes humuszba fojtja
Lobogó vérét,
S görcsös karmokkal vág
Irtó sebeket husába
És feszülő izmait
Lihegve szoritja
Simára
És zöldbefulva terpeszti szét
Lüktető mellét.

Hej, ember! Látod-é kinvergődésemet?
Emberállat! hallod-é?
Féreg!

Nem félsz, hogy egyszer csak kilépek magamból?!

Nem reszketsz, hogy rongycafatokba téplek?!

Sallai Imre

AZ EGYÉNISÉG

MAXIM GORKIJ KÖNYVÉBŐL

Oroszországban most ünneplik Gorkij huszonöt éves írói jubileumát s tiszteletére a bántott emberek művészi szószólójának, mi is ebből az alkalomból hozzuk le az alábbi elmélkedését, amely aktív irodalmunkkal és humanus emberiségünkkel közelről rokon.

A beszéd szerkezete és fejlődése egy kollektív folyamat eredménye. — Csak összesség gigantikus ereje lehet a mihosz és eposz maig is elérhetetlenül mély szépségeinek magyarázata. — Az egyes ember a csoport fizikai erejének egy része és a csoport egész tudásának, minden pszichikai energiájának megtestesülése. Megtörténik: eltűnik az egyes ember, az individuum; egy vadállat, egy villamcsapás megöli; valamely ráhanyatló fa vagy lehulló kő agyonüti; egy mocsár vagy egy folyó árja elnyeli; mindezeket az eseteket a csoport ellenséges erők megnyilvánulásának képzeleli. Felfogásában az ember ellenségeit látja bennük. Így a csoport a maga fizika ierejének egy részét gyászolja az elvesztettben és felütődik benne a védekezni vágyás az új veszteségek ellen, a halál hatalma ellen az összesség összes erejét ellenszegezni s egyszersmind megjelenik a természetes kívánság: harcolni ellene, bosszút állni rajta. — A törzstag tiszteletére rendezett halotti ünnepen a törzs megteremti az „Egyéniséget.” — Feltehető, hogy a törzs minden egyes tagja valamely személyes hőstettre gondolt, egy sikeres ötletre vagy gondolatra emlékezett; mindenesetre az történt, hogy minden egyes, anélkül, hogy „én”-jét ezentúl az összességben existálnak éreznék, ennek az „én”-nek egész tartalmát, minden energiáját a halottra ruházta át. És ekkor — megjelenik a törzs felett a hős — a törzs egész szellemi erejének reflexe. Ebben a pillanatban egy egészen sajátos pszichikai elemnek kellett felütnie fejét: megjelenik akarata az alkotásnak, a teremtésnek, mely a halált életre változtatja. — A fejlődésnek ebben a stádiumában keletkezik az „ő”, meg az „én.” A fejlődés következő állapota: a kollektív „mi” mellett feltűnik a kollektív „ők” és a köztük való harcban az „én”.

Mikor az összesség az „én”-t (fizikai és szellemi erejének koncentrációját) megteremtette, nem ölte meg az „én” és a törzs egységes erejének organikus öntudatát. — Az „én” pusztította el ezt az öntudatot. Az „én” mely a törzs orgánuma, hatalmi vágytól ösztönözve, a törzson kívül, azon túl lát és akar célokat. — Megkezdődik az individuum drámája: az „én” és a „mi” ellenségek. — Önmagában és önmagáért, az összességgel való kapcsolat nélkül az individuum meddő, konzervatív és életrontó. — Ők azok a tömegnyi Mannfrédok, akik mind különböző szavakkal a személyes élet rejtelmességén, az embernek a földön való gyötrelmes magányosságán panaszkodnak — szomorúan hangzanak a panaszaik, de semmiképpen sem zseniálisak. Manfréd: az évszázad degenerált Prometheusa, a polgári individuálistának csinosan megpingált portréja. Sose képes érezni magán túl valamit. — Ennek az „én”-nek csak egy élvezete van: saját betegségéről és saját haláláról énekelni és beszélni. És Manfréddal együtt ők mindahányan maguknak és velük egyformájuknak — kicsiny, magányos emberkének — a sir dalát

énekelik. Az így hangolt költészetről, mint a világfájdalom költészetről beszélnek. Jobban megnézve, rájövünk, hogy itt „a világ” hazug köpenyeg, mely mögött egy egészében közönséges bitang, a mezítelen ember „én” rejtőzik és remegve, halálfélelemben az individuális existencia esztelenségéről kiáltozik teljesen őszintén. — Ez a költészet, melynek költői saját létük igazolhatatlanságát a világra indentifikálják, néha erős költészet — mind igazán kétségbeesett üvöltés. Ezeknek az „individuális” költőknek csak ilyen lehet a költészete: logikus következményeként a személyiségnek, mely a merész alkotás forrását: az összességgel való organikus egybetartozóságának érzését eldugaszolja.

Az individuum agóniájának e processusa mellett a vaskarokkal szorító tőke, akarata ellenére, egy új kollektívizmust teremt, amennyiben a proletáriátust egy osztatlan pszichikai hatalommá egységesíti. Fokozatosan, de gyorsan és mindig világosabban ébred rá ez a hatalmasság az ő hivatására: a szabad alkotásra. Ez a hatalom érzi, hogy ma egyedül az övé ez a hivatás, mert ma egyedül az ő lelke: a föld kollektív lelke. Az „én” e kollektív lélekkel szemben mintegy ajultan vergődik. — Olykor kiált az az „én”, de kiáltása gyengén hangzik, szavai ernyedtek. Senki nem érti üvöltését, mivel köröskörül éppoly ajultak, félbolondok vannak, mint ő, a kiáltó s ezek se nem tudnak, se nem akarnak segíteni egymásnak. — De keseredett mind valahány; köpködnek a nagyobbakra; megrágalmazták, amit ők nem tudnak megérteni; nevetnek azon, a mi ellenségük; gyűlölnék minden aktivitást, melyet teremtő szellem hat át és izzó a jövő szent hitétől. — Nincs a betegnél kegyetlenebb egoista.

Nincs személyes halhatatlanság; elkerülhetetlenül mi mindnyájan eltűnünk, hogy erősebb, szebb, derekasabb embereknek adjuk át helyünket. Ők egy új, szép és világos életet teremtenek és egységben talán a csodának azt a művét is megvalósítják, hogy maguk alá terperik a halált. Boldog üdvözlét a jövő embereinek! Mi tudjuk, hogy már a jelen terhes velük. —

„Minden állat ismeri gazdáját” és az írók egyértelműen a polgárság szolgálójul szegődnek. Eképpen feltétlenül benső károkat kell hogy szenvedjenek és valamennyien szenvednek is; a polgári milieu-ben nincsenek szabad tervek és nagy gondolatok. Semmi sincs, ami az individuum teremtő erejét organizálhatná. — A polgárság a lélektelen anyag szennyes bosszúja az ember eleven teremtő erején. — A polgárság ölte meg az individuumot. Az individuum vérebe a nihilistikus „én” mérgét oltotta. Az individuumból egy személyiséget formált, kinek agya összetöpörödött, idegei megszagattottak. Ez az „én” az ösztönök farkcsóváló nyögdecéslésén és beteges szenvedélyek közönséges sóhajlásán túl, gyógyíthatatlanul süketen áll szembe az élet minden hangjával.

A „ma” feladata: valamennyi nép-energia teljes quantumának fejlesztése, gazdaságos organizálása s ezeknek az energiáknak céltudatos teremtő aktivitásba lendítése.

Sinkó Ervin



Mátis Teutsch János: Eredeti linoleummetszet

MŰVÉSZET

IRODALOM

Forró Pál: Egy Diákkor Története
(Regény, Dick kiadása 1917.)

A könyv psycho-analitikus regény; bevallott célja, hogy rádöbbenjen sebes igazságokra, hogy emberi, anyai s tán pedagógusi értelmeket kényszerítsen a fejlődés fájdalomosságainak az életbenövés küzdelmességének meglátására. És ennél is nagyot-akaróbban a gyermeki életlenségek tudományos motiválását próbálja, mindenre kiterjedő és szép bátorsággal emlékezve a magáéira.

A didaktikus szándéknak sokszor szerencsés, de mindig kockázatos eszköze a regény: legkitágultabb tere itt adódik a megtermékenyítő gondolatok kipazarlásának, de az a szabadosság, amelyet a kompozitív és forma megkötöttség enged, veszélyes szétfolyóságha, magafeledkező elkallódásba csálhat.

Nagyrészt így történt ebben a regényben is. Az anyag: egy nem jelentéktelen gyermeki emlékkomplexum, megtöbbször a jószemű és finom intuítiója író tapasztalattömegével, rendezetlenül zsufolódik a memoir-alaku szerkezethiányos munkába. Művészi félfénytel kellett volna azt, intenzitásában növe, hatáserős compositióba törni, úgy, hogy az impressionisztikus részek expositívál lépcsőződjének az expressziósan-dramai fejezetek alá. Még jobban lefokozzák a kezdeti hatást a vége

felé szertelenbe szaporodó elmélkedések, melyek banálisán általánosító hibáságukkal, minduntalan rosszalásra állítják meg az olvasót. Ilyenek, a „nő“-ről, a „szerelemről“ és hasonló abstractumokról való naiv és primitív kifejtések, melyek elbizmatlanítanak másutt finom analízisei iránt. Bár ezekről is meg kell állapítanom, hogy kevésbé módszeresek, laikusra vallók és sokszor egyoldalúak.

A Freud-féle elméleteknek és nagyjelentőségű tudományosságoknak dilettantikus és terméketlen kihasználása nem örvendetes jelenség és nem menthető a könyv szépirodalmi szerepambíciójával, mert éppen az artisztikum: leggyöngébb gyöngéje. A stílusnak ez a ponyvaisága valóssággal bámolatba ejtő ma, amikor a napilapokon is látszani kezd az új irodalom nyelvművelő és formaalkotó eredményessége. A magyartalanságok kínos gyakorisága, az emeljtő frázisok és dualistikus képek, a szentimentális szörend és mondatkapcsolás zavarba-ejtőn bölknek ki minduntalan az egyenellen elbeszélésből. Ez a művészi fogyatekosság sokszorosan bántó és elítélendő ebben a könyvben, mert mondanivalója olyan természetű, hogy eljelentéktelenedik, izléstelenül lesz sőt igazát vesztí ebben az erőtlen, fantáziahányos és banális stílusban. *Stílusomban világnézetem reprezentáló kifejeződését akarom* s ezért megdöbbenő, ha az új tudományos és intuítió megismeréseknek „lánggal lobogó szív“ és mindenféle kvalitásokkal attributált „lélek“ a kimondás-formája. Vagy nem kell-e izlésünk megbotránkozásával visszautasítani az ilyen kitéltet? „Az élet minden lehetősége néha úgy összesűrűsödik bennünk, mint egy huskivonat-Preparátum és forró vérünk feloldja isteni izgalommá! (254. old.)

Csupa févedés, hiba és képes séghány. Mégis komolyan meggondoljuk ezt a könyvet, mert sikerületlenségében is első bátor kijelentője követelőző igazságoknak és mondanivalója nyavajgó társadalmunk legkikívánkozóbb fájdalomszavainak hangosodása. Kezdeményező jelentőségét és tudatoson etikus értékeit örömmel elismerjük!

Réti Irén

SZINHÁZAK

Magyar Színház: Peer Gynt

A Magyar Színház színpadi rendezésére annak idején tettünk már néhány megjegyzést: — most a *Peer Gynt* előadása nemcsak „jó alkalom“, hanem egyenesen rákényszerít, hogy papírra tesszük véleményünket erről a lehetetlen visszakapalózásról.

Mindazt, amit Antoine és társainak már évekkkel ezelőtt sikerült nevettségessé tenniök makacs belecsökönyösödésükkel, a Magyar Színház most akarja a drámakifejezési lehetőségek nincstovábbjává demonstrálni. Ugyanazt a játékos „igazságot“ komolykodja, amit Antoine-ék.

Céjük egy: a „valóság“, s eszközük: a cél érdekében deszkára szentesített színpadi naturalizmus. A szó legócskább, legbornirtabb értelmezésében.

A jelenetelés kiélézése, a színészek egymásfelé mozgatása, a hanggal bánás, es — ó! — a diszletronygok, pálmák, virágok minél nagyobb tömegekben . . . mind, mind követelőző harsogással kiáltják maguk felé a „mintha csak élne“-re

éhes szemek kielégíthetlenségét. Pedig — és ez az amit rajtuk kívül már mindenki tud — nagyon kevesen vannak már ezek a szemek. Túlkevesen mégcsak ahhoz is, hogy a tömegszés diadalával pálmázzák az eredményeket.

A mi közönségünk nem tart még ugyan ott, hogy a rendezést mint dráma-életesítő művészetet értékelni tudja (igaz ugyan, hogy erre se a színházaink, se a kritikáink nem igen igyekeztek rászoktatni, vagy megtanítani) de a színháznál legalább is a rendezőnek hinnie kellene a hivatásában, és mestersége jogaiban!

És ezt egyáltalán nem alátjuk a „Magyar”-nál.

Az a néhány jó színész, (közülük első sorban Törzs Jenő és Forrai R.) akik a verizmus iskoláját szívták fel egyéniségükbe, tudatosan es tudatosságukban helyesen, sőt szépen csinálják a dolgukat; — de hogy ők nem menthetik szárazra az együttes posványosságát — bizonyos.

Ha végigszalajtuk emlékezetünket a szezonon; a színpadra állításában csupa kaptafát látunk, pedig voltak más rendezést követelő (nem mondom: igénylő!) darabjai is a színháznak! Kárpáti Zoltán, Kedves Mester).

És most: Peer Gynt!! . . .

Most, a Tiszakálmán-teri látványosház másképre kerülése után kikapcsoljuk a mértet: mi indította Beöthy Lászlót arra, hogy élénk fejtse ezt a mindenképp életrevaló monstrosit; elég a tény: előadta. Grieg zenéjével, Eckart Dietrich színpadra dolgozásában, Márkus Lászlóval a kulisszák mögött.

— És Márkus László minden további nélkül ráhuzta Peer Gyntre a sémát.

A diszletezésről nem beszélünk. És főlegesen talán megemlítenünk azokat az eredményeket, amiket külföldi emberek a függönyös, drapériás rendezéssel értek el — elég csendben ahhoz, hogy a mi rivalgásra figyelőink tudomást ne vegyenek róluk. A meglehetősen agyonbeszélt *stílust* említjük csak; azt az elvet, mely megköveteli, hogy minden dráma a saját stílusában kerüljön a néző elé; a gondolatai, céljai életrekeltségének stílusában demonstrálja a mögötte levő célt.

Márkus László — Peer Gynttel ezt bizonyítja legalább! — még eddig a kidulópontig se jutott el.

Egy élet, mellette sok kis élet, és bennük az élet egy formájának szimbolusát viszi színpadra a szövegkönyvvel; s a kiteljesedést úgy igyekszik elérni, hogy jól-rosszul elcsesett életjelenségek (tehát: törekvések!) cefatjaiból varr össze egy indokolatlan tarkabarkaságot. Céljához közel se engedi azt az egységet, amit Ibsen akart elérni a tudatosan kevert tarkaságokkal.

Minden jelenete egy-egy külön egzotikum, mely csak a főszemély egyvoitával kapcsolódik úgy — ahogy a következőkhöz, és — kiesik az egészből!

A földhözkött jelenetek az „iskola diadalát” hirdetik — és lehúzzák a följebb kívánczó költeményt a kongó deszkára. Itt legalább „biztos talajt” érez a lábai alatt és ha nem is a darab stílusában, de valahogy mégis csak előre mozgatja a cselekményt. A mozgáson túl, a drámai pontokhoz érkezésében (ahova Ibsen a szimbólummal jut el) élettelen pózzá, dadogássá laposítja. Néhány példát:

Peer Gynt az anyja halálánál bolondos kölyökkfiú marad a *beállításban*. Afrikában sablonhurik közé csöppen, visszatérve duhaj vasárnapi parasztleányek röhögik és táncolják körül (!?); és egyszerűen megőr az elveszett fiú.

A fantasztikus jelenetek képviselője azt a gesztust, mellyel a rendező megmutatta volna, hogy: ezt tudom én!

Hogy mi volt Ibsen célja a fantasztikummal, Márkusnál teljesen mellékes. Egyetlenegy alak, egyetlenegy gesztus nem nő a szimbólumnak még csak árnyékává se, a kísérezene idegenül intonálja az elferdített jeleneteket, s az egész: valami érthetetlen zagyvasággá kavarodik elénk.

Amit a rendezés észrevett és aláhuzott ezekben a jelenetekben, az: a gölemnéző „ez kell nekünk”-je! Semmi több!

Rosszul illusztrált meséskönyvek naiv rajzait eleveníti elénk a Rondan hegységben; Dovre vénét a süvítő gőzök izzasztó nem tudom micsodájával teszi az állati önzés királyává, és misztikus homályokat takargat elénk a jelentésnélküliségek titokzatosabbá tételére. Ahol a verekedés benső élet-halál harcra borzalmasodik, néhány egyhelyben mozgó alak hangtánczó rikoitozásával festi a borzalmat ésa hogy a kép szegényes voltáról elvonj-figyelmünket, nagyra vaszúl négy, az elő térbe körbe-forgatott fehérruhás törpéve akarja másféle húzni másraéhes szemünk keresőjét. Csakhogy: Belénkzűg a figyelmeztető Grieg, rákényszeríti a színpadon is keresni azt, amit a zenével rángórgot! Azt kellett volna elhallgattatni a rendezőnek, ha érvényesíteni akarta szegényességét!!

Aztán: a nagy Sánta kegyetlensége a naiv falábakkal és villanykörtékkel! A Madárhangok! És végig: a pózos gombóntó, a Sovány . . .

Nem tudom én — vásári bódékban szabad illyet csinálni, nem Peer Gynt előadásán, ahol nem azért vannak a dolgok, hogy legyenek, hanem azért, *amivé lenniük kell!*

Nyugodtan leírhatjuk: aki Peer Gyntben csak ezt a cirkuszos egzotikumot tudta meglátni mint színpadi értéket, az ne vállalkozzék Peer Gyntre. És aki azért adja elő a darabot, hogy reklámdobnak használja ki, nem az irodalomnak, nem a színjátszásnak tesz szolgálatot; de még csak önmagának se! Az az „önmagát” nem a Dovre véné értelmezésében alkalmazzuk!

Az előadást Törzs Jenő naturalizmusában is egyszerű, monumentális feladatok megoldására hivatott művészete mentette végignézhetővé.

Hatalmas skálájú zenés hangja a Sasfiókot juttatta eszünkbe, csakhogy mindaz, ami ott jó, helyes és szép volt, itt a legritkább esetben szolgált a darabot. Nem pedig elsősorban a cinizmussal aláfestett jelenetekben, és a felfokozott fájdalomnak legmaximumában. Az álmódzó parasztleányje Ibsen szellemében is elsőrendű volt; pompás a duhaj hazug, ha eltekin-tünk a köpködésektől és más apró verista szentségektől! Az öregedő Peer színei mindinkább elfolytak a természetességre törekvés nőjébe; bár ereje itt, a négyórás szerep végén se csökkent lényegesen.

A többiekéről beszélve csak azt ellenőrizhetjük, mit adtak önmagukból, milje-

nek voltak? a maguké, nemében. Ibsentől valamennyi távol maradt.

Halmi Margitnak nem tudjuk megbocsátani a haldoklási jelenetet, melynek Ibseni romantikáját élethűségekbe fojtotta; szerepének többi jelenetekben jó volt. Nem bocsátunk meg kabóknak se. Pártos a Gombóntót hamis pátozzsal magyarázta belénk; Vándory Soványa a színész stílusában jó. Tisza Karola az arab nőstény szerepében egy rossz pesti kokottot affektált; Szentgyörgyi I. (Solvejg) semmi mondanivalót nem revaláló; és az apró szerepek képviselői közt se találunk egyetlen egyet se, aki ráérdemesült volna, ha csak a „kis szerepével . . .” Bókos sablonjára is!

Törzs nélkül bizony: szomorú kép!

De szomorú a szövegkönyv is! A fordítást, sajnos nem tudjuk ellenőrizni az eredetivel; de — az értelmünkre hiába kényszerítjük, fülünkbe hiába erőszakoljuk — nem vagyunk képesek bevenni a Sebestyén strófák ki — és elfaragottságát! Norvég nyelvismeret nélkül is hátra állíthatjuk: nagyon rossz fordítás a Sebestyén Károly fordítása!

TÁRLATOK

Nemzeti Szalon: Fialatok csoportkiállítása.

A néhai Művészház; óta, — melynek rosszületes kimulását festőink is csak most kezdik komolyan utánafajni, — bárha sok, nagyon sok gánccsal a vak rendszerelenség ellen és a vezetőség krejzleros politikájának jogos megaprehendálásával is a Nemzeti Szalon évszázó listáján summázódik művészi életünk legtöbb előrelépése, jobbra kívánczása. A többi kiállító helyiségeink mellett (amelyek szintén nem az abszolút művészet füveghezai, csakugy rendszertelenek és az üzletre mindenek fölött éhesek) néhány év előtt itt léptek a magyar közönség elé a Futuristák, a Nyolcak, az új Galimbertiek s most ugyancsak innen próbálkozza föl magát a legfiatalabb festőgeneráció.

A fiatalok hetescsoportjának ez a második kiállítása a Szalon termeiben. Kvantitásban zsufolják a falakat, kvalitásban nem sokban feledtették az előtűk és utánnuk aggatott kollekciókat. Tavaly keserűséggel támadtuk összeverődésük gerinctelen politikáját — mostani kiállításukkal nagy részben igazolódunk. Egyévi munkásságuk nem mutat magasba fejlődést, legfeljebb ha több rutint a technikában, ami a gyöngyökbeknél még átlátszóbbá tisztítja képeik megágyazatlanságát kulturális erőben.

Első bemutatkozásuk óta néhány résztvevő felcsereződött, fiatalabbakkal — de amazok voltak az érdemesebbek. Mai alakulásukban *nalunk* komolyba menő három ember színproblémáit, formakeresését és lírai temperamentumát kell számba venni.

Nyers, fejlődésalá jó erőben Nemes Lampert József pikturája a legígéretesebb. Mai tulzottan dekoratív látása (ennek a plasztikai tömbökbe spekulált s még nem érzésből kényszerült formakeresés az oka) lekötö a tárgyak monumentális kiterjedését, témáját több dimenzióból látjuk előre-

fejszlni, de a kész kép legtöbbször csak egy sikot mutat. S innen van a szélesen rakott színeknek (ez megint a formakeresés egyik lehetősége Lampért előtt) égő papírszalagszerűsége is.

Nemes Lampért pikturája a színek végletes felfokozásában, egymást segítő kontrasztjában kulminál. Ahol a plasztikát akarja előtérbe helyezni (ez pedig állandó akarása) ott is a színek dekoratív karaktere ugrik elé. Lampért par excellence festő. Színei tisztán fölértettek, tudatosan összeválasztottak, de képeinek szerkezeti része egyelőre csak az iskolázottság törvényszerű adaléka.

Fejlődését a régebbi Ravatal című, szinte gobelines technikájú kompozíciótól vezetjük. Útjának sokkal teljesebb, összetettebb eredménye a Rác-fürdő. Legutóbbi stációját az expresszionizmus felé mutatja fejlődését. A Gellérthegy Lejtőjén című vásznon már sokban feloldódott Lampért dekoratív látása, az ecsetvonások külön életéből már látjuk az organikus egységbe állást s gondoljuk ennek a munka-periódusnak lehet teiméke a három szénrajz is, a terem *legszebb* darabjai. Aláhuzottan mondjuk, hogy *legszebbek* és Lampértnál nem föltétlen dicsérettel, mert ha ezekben a képekben fogta is meg legteljesebben témája szerkezetét, anyaga karakterét — egyben észrevehetően eltolódott önmagától, valami neki nem javító lágyúságra fojtotta le azt a sustorgó erőt, ami társai közül legbiztatóbban kapcsolja az új festészethez.

Kmetty János analitikus festő. Nem összefogó: részletező. Képeiről a Kubista iskola modora élesedik a szembe, de épen a Kubisták belülről teljesebb formái nélkül. Témáinak szerkezete nem a jelenségek lényegbeli összetartozását, a tárgyak térbeni unalmas elhelyezkedését adja, hanem csontig látó röntgenképet, amely nem sokszor több a veritékes naturalizmusnál. Ilyen az Ónarckép 1. A külsőségekig fölértett Kubizmus itt egész a csontváz tanulmányig meríti ki Kmetty erejét. Ezt nálunk tiszta agymunkának szokták nevezni — de a harminc éves agyvelő nem csak a röghöz kötött logika hízalója, fejlődő művészeknél fölfelé mutató tűzbokor is, mindig a legmesszebbi célt igénylő. Kmetty tegnapi énjéhez csökkönysödését nem tudjuk dicsérni. Ezen az uton nincs tovább lehetősége. Az egyetlen Uzsonnázó Nő című vásznon kívül, több-kevesebb eredménnyel valamennyi képe fáradt szárazan befejezett munka. Utolsó dolgai már erősen a klasszicizmus felé hajlanak vissza. S ha hamarosan nem verekszi át magát csenevész doktrínáin, fiatal festőink egyik legtehetségesebbje marad le vele az anatómiai igazságok esztétikus illusztrálásában.

Háromuk közül Dobrovics Péter áll túlünk a legtávolabb és fiatal önmagától is. Kiindulása szintén a kubistáktól ered, de mai képein már teljesen gyökere szakadt. Határozott tehetségét katona öccséről festett 4—5 év előtti portréja reprezentálja. Erős, tudatos forma érzékre vall a Csendőélet Narancsal. Aztán, mintha egy lármás alagutba tévedtünk volna. Formák elnagyoltsága, elejtése és az érzelmes színek diszsonanciája. A Kislány Szegfűvel című, az őt táján, a ruha redőkbe gyűrt alsórészén még megtaláljuk a csendőletekben hangsúlyozott formakeresést, a fej azonban (a festő újabb meggyőződéséből eredően) már annyira elkenet, plasz-

tikátlan és minden komolyabb probléma feladásától mentes, hogy a kép egyszerre nézésében egész tisztán élénk kiabál Dobrovics kritikátlan elfejlődése. Delacroix-ot agyonverő romantikus gesztusok és fűttségos létrátámogatás témakért Tizian és Tintoretto felé. Ezeknek a régi olasz tájképek elé fektetett nobiles meztelenségeknek semmi közük a pár év előtti problémákkal revelációkért verekedő Dobrovicshoz. Új vásznai előtt százszorososan érezzük a futurista manifesztum igazságát — a könyvtárakat és muzeumokat fel kell gyújtani, le kell rombolni, mert ellopják az embert önmagától. A mai ember klasszicizmusba kótyagosodott vakságának szinte iskolai példájául maradhat meg a függöny előtt karót nyelt Görög Tancosnó teatrális képe. A nagyméretű, szobros, aktos, rózsaszínfelhős kompozíciót is csak Dobrovics makacs temperamentuma tartja össze a vásznon.

Diner Dénes Rezső kis igényű, de tavalgy még sok semleges szépre biztató pikturája semmi fejlődést nem mutat. Tüzes impresszionista színei inkább megfakultak, elszósosodtak, de kiegyenlítődesül formában izmosodott meg inkább. Tájképei a jobbak. Arcképei közül az egy Parasztleány ér föl a tavalgy portrékig.

Schönberger Armand, Csorba Géza és Erős Andor a társaság új tagjai.

Schönberger a jámbor müncheni iskola eredményeivel próbálkozik. Az új, valamint ígérő embernek árnyékát sem látjuk benne egyelőre. Képei szinte naívu pontoskodók és jóhiszeműek. Gondolom, a felsőrészben elég jól megoldott Anya Gyermekkel és a nagy tömbbe bujt, színes Gyár Részlet című munkáival segített a társaságba.

Csorba Géza, szobrász: naturalista s a tovább lépésre sok mindenben felkészületlen. Legigényesebb munkája a férfi Akt s egyben ez mutatja meg a fiatal szobrász legnagyobb hibáját: külsőséget domborító felületességet is. Az Akt felújít, régi-jó-bikás kiállása egyik nagy költönket akarja, nyilván művész-nagyszeriségében mintázni, de sajnos Csorba alig tudott több rokonsággal demonstrálni inspiráló modellje mellett, mint a Duna-parti bronzba veritékező: Petőfi mellett. A két szobor között csak annyi a különbség, hogy az atillában és cingoran, ez pedig meztelenül és fújottan erőtlenedik. Csorba még nagyon messze maradt a psziche külső formákban való értelmes összemarkolásától. Legsikerültebb dolga a Maszk, de egészében ez sem több a „hüségre” törekvő kopirozásnál.

A hetedik hely Erős Andoré, a fiatalon halott erőstehetségű festő. Festményei és tusrajzai egy egész termet töltenek meg — a legutóbbi dolga is vagy négy év előtt készült. Ha hasonlatot akarnánk vonni a kiállítók között, ez a négy esztendő fontos lenne, mert tudásban, tehetségben és akaratban így is ott áll az első között. Sőt, néhány rajza, ugy formában, mint fölfogásban legérdekesebb darabja a kiállításnak. Festményeiben még sok az éretlenség, az impresszionista esetlegesség, utolsó dolgai azonban már erősen Cézanne felé mutatnak.

Erős Andort, mint annyi sok nagyigéretű munkását teljesen feketébe készülő holnapunknak a háboru harapta ki közülünk. Proletár életvitelét mesterség-

nek nagy szeretét és fejlődésének útját annak idején részletesebben ismertettük lapunkban; kritikát mondtunk róla, mint olyan valakiről, aki azt eredményeivel kiérdemelte s ezt a véleményünket teljességében most is fenntartjuk.

Kassák Lajos

Szerkesztőségünkhez beküldött könyvek:

Nyugat:

Szomory Dezső: Az Élet Diadala (novellák). Fengő Miksa: Casanova (tanulmány). Barta Lajos: Az Elet Arca (novellák).

Tevan:

Verhaeren versei: Peterdy Andor fordításában.

Tevan könyvtár:

Anatole France: Jacoste (regény). Kelemen Viktor ford. Tabéri Géza: Veszta Tlagellans (elbeszélések). Friedrich Hebbel: Mária Magdolna (szomorujáték). Hevesi Sándor ford. Gerhard Hauptmann: Cramptom Mester (komédia). Bálint Lajos fordítása.

Athenaeum:

Villányi Andor: Attak (tiz jelenet). Vándor Iván: Balassa Bálint szerelmei. Pekár Gyula: Don Juan.

Ungvári Közlöny:

Szabó Dezső: Nincs menekvés (regény).

Aczél Testvérek:

Veér Imre: Imago (regény).

Egyes könyvekre még visszatérünk.

A MA köréből

Kérjük barátainkat, hogy azon ismerőseik címét, akiket a „MA” mutatóvány-száma érdekelhet, velünk közölni sziveskedjenek.

A MA kiadóhivatala

Felelős szerkesztő: **KASSÁK LAJOS**

Főmunkatársak:

György Mátyás, Komját Aladár, Uitz Béla

Kiadja:

a MA folyóirat és könyvkiadó T.

P R O P A G A N D A

A „MA” törekvése: a nemzetközi életbe bekapcsolódva, korunk eszéhez és érzéseihez szóló új művészetek kultiválása és propagálása.

A „MA” közleményei a legmagasabb szempontból válogatódznak össze.

A „MA” minden száma közöl verseket, novellákat, kritikákat több oldalnyi reprodukciót és kottákat a legkiválóbb hazai és külföldi művészekről.

A „MA” tulajdonosi írók és képzőművészek s így lapunk támogatói nem egy üzleti haszonra alakult vállalat tőkéjét gyarapítják, hanem közvetlenül segítik művészi programjuk érvényesítéséhez azokat, akiktől művészi értékeket kapnak.

Felhívjuk az irodalom és művészet barátait előfizetésre és a támogatás olyan módjára, mely nálunk ugyan szokatlan, de a külföldi kulturális központok művészi életében régóta ismert.

A pártolás eme formájához vannak egy évi időtartamra vonatkozó pártoló tagsági jegyek és vannak állandó érvényűek. Egy évre vonatkozó jegy ára 20 korona, állandó érvényű jegy ára 200 korona.

A pártoló tagsági jegyek birtokosai a tagsági jegy érvényességi időtartama alatt

külön előfizetési díj nélkül kapják folyóiratunkat, egyéb irodalmi kiadványainkért fél árat fizetnek, évenként egy művészi értékű műlapot kapnak ajándékul, matinéinkra két darab féláru jegy áll rendelkezésükre és egyéb művészi vállalkozásainkban is hasonló kedvezményekben fognak részesedni.

Akik csak az előfizetési díjat küldik be, (egy évre 10 korona, félévre 5 korona) a felsorolt kedvezményekre igényt nem tarthatnak.

A „MA” kiadóbizottsága

A megjelenés dátuma 1917. július 15. A lap minden cikkéért a szerző felel

Most jelent meg!

VALAKI JÁTSZIK VELÜK . . .

GARDA JÓZSEF:

című 3 felvonásos drámája. Ára K 2.— Megrendelhető a „MA” könyvkiadóhivatala útján.

Megjelent!

Ára **3.50** fill.

A »MA« kiadásában megjelent

Singer Henrik
Világnézet

című füzet

ÁRA 1 KORONA.

*Kapható minden
könyvkereskedésben.*

Új költők könyve

címen a „MA” lírai antológiája

Számozott, kemény kötésű, eredeti linoleum-metszettel díszített s a szerzők aláírásával ellátott amatőr-kiadásban — K 10.—

Kapható minden könyvkereskedésben és a „MA” kiadóhivatalában.

Az egyetlen magyar szaklap,
amely az
amatőr gyűjtősport
összes ágazataival foglalkozik: a

„GYŰJTŐK LAPJA”

Kiadótulajdonos:

Magyar Amatőrök Országos Egyesülete.

Kiadóhivatal:

Budapest, VII., Csányi-utca 12.

Előfizetési ára 1 évre 3 K.

Megjelenik minden hónap elsőjén.

Mutatványszám 50 fillér.

Modern Szinpad

Koronaherczeg-utca 6.

ZÁRVA.

UJONNAN BELÉPŐ ELŐFIZETŐINK

ingyen kapják
a MA június havi

ZENESZÁMÁT

mely

Bartók Béla

3 oldalnyi kottáját (dalkompozíció Ady-verse)

közli.

DIANA
SÓS-
BORSZESZ.